

Det
Kriminalpræventive
Råd

Sex, normer og grænser

Gymnasier (STX, HHX, HTX, HF)

Indhold

Lærerintroduktion	3
Formål	4
Flirt, normer og grænser samfundsfag	5
Vigtige overvejelser før undervisningen	6
Kapitel 1. Flirt og normer	12
Hvad er god flirt? Brainstorm og film	13
Flirt, normer og grænser. Aktiv vurderingsøvelse	15
Fra interesse til scoring. Scriptøvelse	17
Kapitel 2. Grænser og samtykke	20
Samtykke i hverdagen. Gruppearbejde	21
Ja, nej eller måske? Film og refleksioner	26
Slap nu af, jeg vil jo bare have et kys. Podcast	27
Grænser, samtykke og viden om overgreb. Rådgivningsøvelse	30
Kapitel 3. Fællesskab og forandringer	36
Dagen efter. Film og refleksioner	37
Hvordan forebygger vi seksuelle overgreb blandt unge? Afsluttende undersøgelse	40

Uge Sex © Det Kriminalpræventive Råd, 2019

2. udgave, 2024

ISBN nr. 978-87-92966-76-6

Kopiering og print af dette materiale eller dele deraf, er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan.

Indhold: Morten Emmerik Wøldike, Katrine Andersen og Caroline Obel Mejlhede, Sex & Samfund

Ansvarshavende redaktør: Anne Wind, Sex & Samfund

Fotos: Anders Rye Skjoldjensen, Didde Lykke Jakobsen, Ditte Bak, Lars Nybøll, Mikkel Dalum, Mette Frandsen, Michael Løgtholt, Pernille Skanderup.

Lærerintroduktion

Sex, flirt og lyst er for de fleste unge noget dejligt. Flirt og vejen til sex drejer sig både om lyst og spænding – ofte iscenesat i byen med venner, til fest, med alkohol, og hvor der kan være noget på spil i forhold til de forventninger, der kan være til måden, unge tackler flirt og kontakt. Men det rummer også en del usikkerhed og risiko for misforståelser og grænseoverskridelser.

Mange unge giver udtryk for, at de kan komme i tvivl om egne og andres signaler og grænser, og at de har svært ved at tale med andre om sex, flirt, scoringer, samtykke og især de oplevelser, som er svære eller er grænseoverskridende.¹ For hvordan siger man ja eller nej? Hvordan viser man sin interesse eller giver en omsorgsfuld afvisning? Og hvad hvis man snarere vil sige ”måske” – eller nej til sex – men ja til at kysse og sove sammen? Det er ikke nødvendigvis let.

Oplevelser med flirt og sex kan også være grænseoverskridende, og de kan ende i seksuelle overgreb. En undersøgelse viser, at teenagere er en særlig risikogruppe. 29 % af ofrene for voldtægt eller forsøg herpå var 18 år eller yngre på gerningstidspunktet og 62 % var 24 år eller yngre. Voldtægt sker desuden oftest mellem jævnaldrende unge, der kender hinanden i forvejen, og det sker ofte i hjemmet hos enten offeret, gerningspersonen eller i en anden privat bolig. Derudover vurderer 6 ud af 10 ofre, at gerningspersonen var påvirket af alkohol eller euforiserende stoffer i situationen, mens godt halvdelen oplyser, at de selv var påvirket af alkohol eller euforiserende stoffer.²

Om DKR

Det Kriminalpræventive Råd arbejder for at fremme trygheden i samfundet ved at forebygge og oplyse om kriminalitet. DKR arbejder både for at nedbringe antallet af kriminelle og antallet af ofre.

Læs mere om DKR på www.dkr.dk

En undersøgelse viser ydermere, at mange unge oplever udfordringer med at udtrykke og især spørge om samtykke til sex. Alkohol kan for nogle gøre det nemmere at spørge om og udtrykke samtykke, men flere oplever også, at alkohol gør det sværere at afgøre, om der er samtykke til sex.³

Unge taler sjældent med hinanden om disse emner, og der er ikke megen dialog om det i skolens undervisning. Dette undervisningsmateriale handler om flirt, sex, samtykke, grænser og normer og giver undervisere redskaber til at sætte emnerne på dagsordenen på ungdomsuddannelser.

Sex & Samfund har udarbejdet undervisningsmaterialet for Det Kriminalpræventive Råd. Materialet er afprøvet og udviklet i tæt samarbejde med elever, lærere og fagpersoner på ungdomsuddannelser, der har været med til at sætte ord på de temaer, udtryk og spørgsmål, der er vigtige at arbejde med. En baggrundsgruppe af eksperter fra både de juridiske, sociologiske, psykologiske og pædagogiske fagområder har bidraget til at kvalificere undervisningsmaterialet.

Undervisningsmaterialet inddrager podcastserien ”Grænseland – samtaler med mænd om sex”, som er udviklet af Dagbladet Information og støttet af Foreningen Roskilde Festival.

Om Sex & Samfund

Sex & Samfund arbejder nationalt og internationalt med seksuel sundhed, trivsel, rettigheder, køn, krop og relationer for at styrke den enkeltes mulighed for at træffe frie og informerede valg og bekæmpe diskrimination.

Læs mere om Sex & Samfund på www.sexogsamfund.dk

1. *Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex*, Antropologerne, 2017. Det er ligeledes erfaringen fra Sex & Samfunds rådgivning på Sexlinien for Unge og undervisning på skoler og ungdomsuddannelser. 2. *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2022*, Justitsministeriets forskningskontor, Det Kriminalpræventive Råd og Rigspolitiet i samarbejde med Københavns Universitet, 2023. 3. *Stereotype forestillinger om voldtægt og holdning til samtykke*, Epinion for Det Kriminalpræventive Råd, 2023.

Formål

- At øge unges opmærksomhed på seksuelle grænser, samtykke og grænseoverskridelser
- At udvikle unges kommunikative (verbale og nonverbale) kompetencer, så de bedre kan navigere i deres seksuelle relationer med andre unge
- At styrke unges evner til og motivation for at undgå seksuelle grænseoverskridelser og overgreb i nære relationer både for sig selv og for andre

Grundlæggende principper:

En positiv og respektfuld tilgang til seksualitet: Der er fokus på, at seksualitet, sex og flirt er positive fænomener, som beriger og giver livskvalitet, og at unge som udgangspunkt ønsker at indgå i positive intime relationer baseret på samtykke, ligeværd, integritet og respekt. Materialet tager afsæt i WHO's definition af seksuel sundhed som: *"[...] en tilstand af fysisk, mental og social velbefindende i forbindelse med seksualitet. Det kræver en positiv og respektfuld tilgang til seksualitet og seksuelle forhold, såvel som muligheden for at have gode og sikre seksuelle oplevelser, fri af tvang, diskrimination og vold".⁴*

Fokus på holdninger, normer og adfærd: For at sikre at flere kan lykkes med at skabe gode og sunde seksuelle oplevelser og relationer med andre, der er baseret på samtykke, er det nødvendigt at arbejde med holdninger, normer og adfærd blandt unge, der skaber forandring både i unges motivation for handling og i deres konkrete handleerfaringer.

Forløbet henter inspiration fra *Theory of Planned Behavior*, hvor det antages, at unges handlinger påvirkes af tre forhold: Hvad vi selv mener, er rigtigt og forkert, hvad vi tror, andre synes er rigtigt og forkert (særligt venner og forældre), og om vi "mestrer" handlingen – altså om det er noget vi (tror, at vi) kan finde ud af. Disse tre forhold påvirker vores adfærdsintentioner og adfærd, men spørgsmålet om mestring har en afgørende betydning for, at unge reelt evner at handle i konkrete situationer.

Fællesskabets rolle: Det er ikke blot de personer, som er direkte involveret i en flirt eller en seksuel relation, som kan forebygge seksuelle grænseoverskridelser. Unges fællesskaber kan også være afgørende for, hvordan unge opfatter og navigerer i situationer, hvor der er tale om tvivl eller, hvor det kan føles som en gråzone. Derfor er undervisningen også inspireret af den såkaldte "bystanderteori", som handler om betydningen af udenforstående personer (tilskuere eller bystandere), hvor man som for eksempel ven, bekendt eller vidne kan reagere ved at fremme positive sociale normer i fællesskaber og hjælpe andre ud af svære situationer.

Handlekompetence: Det er således centralt at udvikle elevernes evner, vilje og motivation for at handle både individuelt og i fællesskabet for at fremme egen og andres seksuelle trivsel.

Normkritisk tilgang: Normer, der knytter sig til køn, krop, sex og seksualitet, kan virke ekskluderende og være med til at begrænse mulighederne for den åbne dialog, der sikrer positive ungdomsfællesskaber. Det er derfor vigtigt, at normer, stereotyper, scripts⁵ og flertalsmisforståelser undersøges og udfordres i undervisningen.

4. World Health Organization (WHO) (2006). Defining Sexual Health: report of a technical consultation on sexual health, Geneva: <https://www.ceslas.lu/perch/resources/whodefiningsexualhealth.pdf> 5. Læs mere om normer, stereotyper og seksuelle scripts på side 6-7.

Flirt, normer og grænser

samfundsfag

Dette undervisningsforløb er udviklet til undervisningen på STX, HHX, HTX og HF. På de gymnasiale uddannelser er det obligatorisk, at eleverne skal have seksualundervisning som en del af deres uddannelse. Seksualundervisningen har status som en tværgående kompetence og skal dermed integreres, hvor det er relevant. Formålet med undervisningen er, at eleverne lærer om fx samtykke og grænser, hvorved dette undervisningsmateriale vil være relevant som brug i den obligatoriske seksualundervisning.

Materialet er også tiltænkt undervisning i samfundsfag (C-, B- og A-niveau), og kan med fordel anvendes i andre fag som dansk, historie eller psykologi eller i tværfaglige forløb.

I en samfundsfaglig ramme er formålet at bidrage til at fremme elevernes almindelige og studiekompetencer ved at tilbyde viden og kundskaber til forståelse af samfundsforhold og motivere elevernes lyst og evne til at forholde sig til og deltage som aktive medborgere i demokratiske fællesskaber.

Forløbet er opdelt i tre tematiske kapitler "Flirt og normer", "Grænser og samtykke" og "Fællesskaber og forandringer", der giver eleverne mulighed for at arbejde med forskellige temaer som sociale og kulturelle normer for køn, krop og seksualitet, kønsstereotyper og ligestilling, grænser for krop og seksualitet, rettigheder, samtykke, lovgivning samt kvantitative og kvalitative metoder.

Forløbet tilbyder eleverne faglig fordybelse og viden inden for 1) det sociologiske kernestofområde om identitetsdannelse, socialisering og sociale og kulturelle forskelle og 2) det politiske område om politiske deltagelsesmuligheder, rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene. Forløbet understøtter følgende faglige mål i samfundsfag:

- Anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemer
- Formulere samfundsfaglige spørgsmål og indsamle, kritisk vurdere og anvende forskellige materialetyper til at dokumentere
- Undersøge sammenhænge mellem relevante baggrundsvariable og sociale og kulturelle mønstre
- Argumentere for egne synspunkter på et fagligt grundlag og indgå i en faglig dialog.

Progression

Undervisningsforløbet er udviklet som ét samlet forløb, hvor man arbejder med hvert kapitel i minimum halvdelen time – det anbefales dog, at der arbejdes med det i længere tid. Underviseren kan vælge øvelser fra alle tre kapitler og arbejde med dem separat. Undervisningsmaterialets sidste opgave er udviklet til at kunne anvendes som oplæg til en aflevering i samfundsfag.

Vigtige overvejelser før undervisningen

Flirt, sex, samtykke, grænser, normer og grænseoverskridelser er sensitive emner, der kan være svære at undervise i. I dette afsnit beskrives en række overordnede anbefalinger og inspiration til at komme i gang med at facilitere dialog med eleverne om disse emner.

Normer og forventninger

Normer har stor betydning for mennesker og for måden, vi er sammen på. Normer beskrives bedst som de uskrevne regler, som definerer, hvordan vi opfører os og taler i forskellige sammenhænge. De er en slags forventninger, som vi har til os selv og hinanden, eller som findes i fællesskabet eller samfundet. Ofte får man først øje på dem, når de bliver brudt.

Når man arbejder med normer med eleverne, er det vigtigt, at man er opmærksom på, at normer er:

- Kontekstbestemte: Noget som er normen det ene sted, kan være normbrud et andet sted.
- Dynamiske: Normer forandrer sig over tid. For eksempel er normer for køn og seksualitet anderledes i dag, end de var for 50 år siden, og om 50 år vil de igen være anderledes, end de er nu. Normer forsvinder dog ikke fra den ene dag til den anden, og man kan ofte finde træk fra gamle normer i nutidige kontekster.
- Både positive og negative: Normer er langt hen ad vejen nødvendige for menneskers samvær. De sikrer, at vi har en fælles forståelse for, hvordan man opfører sig og taler i forskellige sammenhænge. Men normer kan også begrænse menneskers muligheder, og de kan give unge følelsen af ikke at passe ind, hvis de for eksempel ikke har lyst til at have sex med deres kæreste. Normer kan således både give samhørighedsfølelse og ekskludere og lægge pres på nogle unge i forhold til seksualitet, køn og krop.

Vær opmærksom på din egne normer

Som lærer er man også påvirket af normer. De har betydning for, hvordan man møder eleverne. Og selvom man som lærer har forståelse og respekt for den mangfoldighed, som findes blandt eleverne, sniger normerne sig ofte ind i sproget. Det kan derfor være en god øvelse at have opmærksomhed på, om man altid refererer til heteroseksuelle forhold mellem piger og drenge, når man taler om flirt, sex og grænser. Eller kun refererer til piger, når man taler om ofre for billeddeling uden samtykke eller seksuelle grænseoverskridelser. Det er ligeledes vigtigt at have fokus på, hvordan man omtaler overgreb, så man for eksempel ikke kommer til at bekræfte eventuelle forforståelser af, at seksuelle overgreb er offerets egen skyld (*victim blaming*). Det kan let ske, hvis der kommer meget og ensidigt fokus på offerets adfærd eller påklædning i situationen.

Ofte kan man ubevidst komme til at understrege normbryderes særstatus med formuleringer som: "Det er helt ok at være en sårbar fyr", eller "det er ok, at hun har mange seksuelle relationer". Dermed indikerer man, at *minoriteten* er nogle, der skal tolereres af *majoriteten* i stedet for at lade mangfoldighed i køn, seksualitet, krop og sex være en præmis i undervisningen. Hensigten er, at eleverne i arbejdet med øvelserne forholder sig kritisk til de normer, som de møder i deres nære fællesskaber, på sociale medier, i ungdomskulturen og i samfundet.

Køn og kønsstereotyper

En stor del af de normer og forventninger, der knytter sig til flirt, sex og grænser, handler om køn. Der kan ofte være særlige forventninger til, hvilke roller og positioner bestemte køn forventes at indtage, når de møder eller bliver interesseret i hinanden.

Der er en udbredt norm om, at heteroseksuelle drenge eller mænd skal tage initiativet og føre an i forhold til at flirte, score eller have sex, mens heteroseksuelle piger skal være afventende og har ansvaret for at sige ja eller nej til drengens initiativ.⁶ I undervisningen er det vigtigt, at man i dialogen har fokus på at undersøge og udfordre både de normer og forventninger forskellige køn kan ligge under for, og som kan spærre for, at alle parter tager ansvar for relationen og sikrer, at det bliver en positiv oplevelse for de involverede – baseret på samtykke.

Flirt, sex, grænser og normer udspiller sig ikke kun mellem drenge og piger eller heteroseksuelle unge, men er relevante for alle unge uanset deres kønsidentiteter og seksuelle præferencer. Og flirt og seksuelle situationer kan ligeledes også involvere flere end to personer. Det er en god ide at tænke denne mangfoldighed ind i sine valg af eksempler i undervisningen.

Seksuelle scripts: Normer på vejen fra flirt til kys eller sex

Der kan blandt unge herske en opfattelse af den "rigtige" måde at score på, hvor der er nogle bestemte skridt, man følger i en bestemt rækkefølge eller et script (manuskript) for at gå fra interesse i en person til et kys, en relation eller sex.

Hvis man ikke selv har så mange erfaringer, kan dette seksuelle script være påvirket af det, man hører hos kammeraterne, og det man ser i medier som film, musikvideoer og på sociale medier samt i porno.

Derfor er det en god idé, at man i undervisningen kaster lys over disse scripts og undersøger dem sammen. Man kan tale om, at det ikke behøver at være sådan, og hvad det kan betyde for unge, hvis der er en opfattelse af, at hvis man har sagt A, må man også sige B.

Unge seksuelle rettigheder

Alle børn, unge og voksne har en række grundlæggende rettigheder. De handler eksempelvis om frihed, lighed, privatliv og retten til beskyttelse mod alle former for diskrimination, vold og overgreb. Rettighederne er forankret i erklæringer og konventioner, og på baggrund af disse rettigheder kan man tale om, at unge også har en række seksuelle rettigheder, herunder at de har retten til at bestemme over deres egen krop, køn og seksualitet.⁷

Respekten for, at alle unge selv bestemmer over deres egen krop, køn og seksualitet, er et vigtigt afsæt i undervisningen om grænser, samtykke, seksuelle grænseoverskridelser og seksuelle overgreb, og rettigheder i forhold til krop og seksualitet, og deres betydninger er vigtig at drøfte med eleverne i undervisningen.

6. *Unge opfattelser af køn, krop og seksualitet*, VIVE, 2018; Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex, Antropologerne, 2017. 7. De seksuelle rettigheder er formuleret af den internationale organisation IPPF og oversat og bearbejdet af Sex & Samfund. Læs mere her: <http://www.ippf.org/resource/sexual-rights-ippf-declaration>

Seksuelle grænser

Seksuelle grænser handler om, hvad man har lyst til, og hvad man ikke har lyst til i forhold til intimitet og sex. Det at overskride sine egne grænser kan være lystfuldt og spændende, og ofte kender man ikke sine grænser, før man møder dem. Grænser er afhængige af kontekst og dem, man er sammen med.

Seksuelle grænser handler endvidere om meget andet end sex; det handler om berøring, kys, blikke og ord og alt det andet, der definerer intimitet mellem mennesker i for eksempel en flirt.

Det er således ikke muligt at opstille fælles regler for, hvor personlige og seksuelle grænser går, og det er også et vilkår, at børn og unge kommer til at overskride hinandens personlige og kropslige grænser. Det er derfor ved at arbejde med konkrete eksempler, at unges forestillinger og normer om grænser og samtykke bedst kan undersøges og udfordres.

Seksuelle grænseoverskridelser og dilemmaer

Retten til at bestemme over sin egen krop betyder også, at man har ret til ikke at få sine grænser overskredet i forhold til krop, seksualitet og køn. Det er oplagt, at man i undervisningen udforsker dette dilemma, at det på den ene side er et vilkår, at unge naturligt kan komme til at overskride hinandens grænser, når de skal udforske deres seksualitet, og at de på den anden side har ret til ikke at få deres grænser overskredet. Der bør derfor være fokus på at arbejde med unges respekt for andres oplevelser af grænser og at kunne handle på og lære af andres grænsesætninger.

Det er vigtigt at arbejde med, hvordan man bliver opmærksom på sine egne grænser og signaler, og hvordan man kan aflæse andres signaler og udtryk for grænser for at fremme et fælles ansvar for hinandens grænser og sikre samtykke i intime situationer. Det drejer sig blandt andet om at opøve sine evner til at aflæse forskellige former for kommunikation, som ud over det talte sprog også

De seksuelle rettigheder

1. Alle unge har ret til ikke at blive diskrimineret på grund af køn og seksualitet
2. Alle unge har ret til medbestemmelse og aktiv deltagelse i samfundet
3. Alle unge har ret til at bestemme over deres egen krop
4. Alle unge har ret til privatliv
5. Alle unge har ret til at bestemme over deres køn og seksualitet
6. Alle unge har ret til at udtrykke sig om køn og seksualitet
7. Alle unge har ret til sundhedstilbud, der fremmer deres seksuelle sundhed og trivsel
8. Alle unge har ret til viden, undervisning og rådgivning om krop, seksualitet og seksuel sundhed
9. Alle unge har ret til selv at vælge, om de vil giftes, og om de vil have børn – og i så fald hvornår
10. Alle unge har ret til, at staten bakker op om, at unge får opfyldt deres seksuelle rettigheder

omfatter blikke, signaler, kropssprog og sanser. Og det er vigtigt at kaste lys over de normer og forestillinger, der kan knytte sig til grænser og samtykke eller lyst og ulyst i unges fællesskaber.

Fakta om voldtægt

- 62.000-82.000 kvinder i befolkningen i alderen 16-74 år har inden for de seneste 5 år været udsat for voldtægt eller forsøg herpå.
- Omkring 7.000-15.000 mænd i alderen 16-74 år har inden for de seneste 5 år været udsat for voldtægt eller forsøg herpå.
- 29 % af ofrene for voldtægt eller forsøg herpå var 18 år eller yngre på gerningstidspunktet, 62 % var 24 år eller yngre.
- Ca. tre fjerdele kender gerningspersonen f.eks. fordi det er en ven, kollega, (tidligere) kæreste eller en person de har mødt i byen eller online.
- Tre fjerdele af voldtægter finder sted i en privat bolig.⁸

Hvad siger lovgivningen?

Fra 1. januar 2021 trådte den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse straffelovens § 216 (også kaldet Samtykkeloven) i kraft, som gør det strafbart at have sex med en person, der ikke samtykker. Før kunne man kun dømmes for voldtægt, hvis der var vold, trusler eller tvang involveret, eller hvis offeret havde været i en tilstand, som gjorde dem ude af stand til at modsætte sig handlingen. Med den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse handler loven i stedet om, at alle parter skal sikre sig, at der er samtykke til sex. Det betyder, at ansvaret for ikke at blive voldtaget, ikke længere er offerets, men at alle involverede har ansvar for at sikre sig, at der er samtykke.⁹

Hvad er samtykke?

Samtykke er, når man udtrykker, at man er enig, giver tilladelse eller tilslutter sig noget. Man kan fx give samtykke ved at udtrykke et ja til en flirt eller til sex, og det kan se ud på flere måder. Det kan være med ord, lyde eller med kropssprog, fx hvis man smiler og rykker tættere på den anden person. Samtykke er en måde at bekræfte, at man ønsker at deltage. Man kan altid stoppe med at give samtykke, hvis man holder op med at have lyst til det, man har indvilget i. Man kan også godt give samtykke til én ting, men ikke til en anden.

Det kan fx være samtykke til at kysse, men ikke til at have sex. Derfor er det vigtigt, at man er opmærksom og tjekker ind med hinanden undervejs for at sikre, at alle er enige om og har lyst til det, der skal ske.

Opmærksomhedspunkt:

Skab dialog om kønsnormer

Oftest er det piger og kvinder, der oplever seksuelle grænseoverskridelser og udsættes for seksuelle overgreb, og drenge og mænd er oftest gerningspersoner bag seksuelle krænkelser. Det betyder ikke, at drenge og mænd ikke også udsættes for seksuelle grænseoverskridelser og overgreb, eller at kvinder ikke også begår seksuelle krænkelser.

Som underviser kan man bruge denne viden til at tale om kønnede normer, stereotyper og scripts for flirt, scoring og sex, der kan have en indflydelse på unges opfattelser og adfærd.

”Rigtige” voldtægter

Voldtægt sker ofte blandt unge, der kender hinanden, og overgrebene sker i de kontekster, som unge befinder sig i private hjem og i forbindelse med fester og byture. Det kan resultere i, at offeret har svært ved at identificere overgrebet som en kriminel handling. Det er ca. hver femte, der har været udsat for voldtægt eller forsøg herpå, som har anmeldt det til politiet, eller hvor politiet har fået kendskab til hændelsen på anden vis. Dette gør sig gældende for både mænd og kvinder. 9 % angiver, at de ikke er sikre på, at det, de har været udsat for, er ulovligt som årsag til ikke at anmelde hændelsen. Og hele 24 % af ofrene er bange for, at anmeldelsen ikke fører til noget eller ikke nytter noget.¹⁰

Ved seksuelle overgreb oplever mange at blive passive eller at fryse i situationen og derfor ikke kunne sige fra. Derfor er det vigtigt, at man i undervisningen udfordrer stereotype forestillinger om overgreb, og at man problematiserer forestillinger om, at der findes en ”rigtig” måde at sige nej på eller at gøre modstand på, før unge opfatter det som et seksuelt overgreb og som en kriminel handling. Et overgreb defineres ikke af, om eller på hvilken måde offeret har gjort modstand, men om alle involverede har samtykket i situationen. Det er heller ikke i mindre grad et overgreb, fordi det er en person, man kender eller en kæreste, der begår det.¹¹

8. og 10. Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2022, Justitsministeriets forskningskontor, Det Kriminalpræventive Råd og Rigspolitiet i samarbejde med Københavns Universitet, 2023. **9.** Stereotype forestillinger om voldtægt og holdning til samtykke, Epinion for Det Kriminalpræventive Råd, 2023. **11.** Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017.

Konsekvenser ved seksuelle overgreb

Det har både fysiske og psykiske konsekvenser at blive udsat for et seksuelt overgreb. Det kan påvirke offerets selvværd, forholdet til sex og ens generelle trivsel. Langt flere af de unge end voksne, der oplever seksuelle overgreb, giver udtryk for, at de skammer sig, er flove og føler sig beskidte efter at have oplevet et overgreb. Noget tyder på, at unge vender konsekvenserne indad. Desuden oplever flere unge end voksne ofre, at oplevelsen har påvirket deres forhold til sex negativt og er gået ud over deres selvværd.¹²

Mere viden om seksuelle overgreb

- Politiets side om voldtægt: www.anmeldvoldtaegt.dk
- Seksuelle overgreb, Socialstyrelsen: www.socialstyrelsen.dk/born/overgreb
- Fakta om voldtægt, Det Kriminalpræventive Råd: www.dkr.dk/vold-og-voldtaegt/fakta-om-voldtaegt

Etiske overvejelser før undervisningen

Temaerne sex, grænser, grænseoverskridelser og overgreb er sensitive emner, der kan være svære at tage op i undervisningen. Undervejs i forløbet, og særligt når I arbejder med temaerne grænseoverskridelser, samtykke og seksuelle overgreb, kan nogle elever blive følelsesmæssigt berørt. Der kan også være elever, der er påvirkede, fordi de selv, eller nogen de kender, har oplevet seksuelle grænseoverskridelser eller været udsat for seksuelle overgreb. Det er derfor en god idé at tale med eleverne om, hvad undervisningen kommer til at have fokus på, før arbejdet med forløbet går i gang.

Et trygt rum for dialogen

For at sikre et trygt rum i undervisningen, er det en god ide at lave nogle aftaler om, hvordan man arbejder og taler sammen, når man skal arbejde med forløbet.

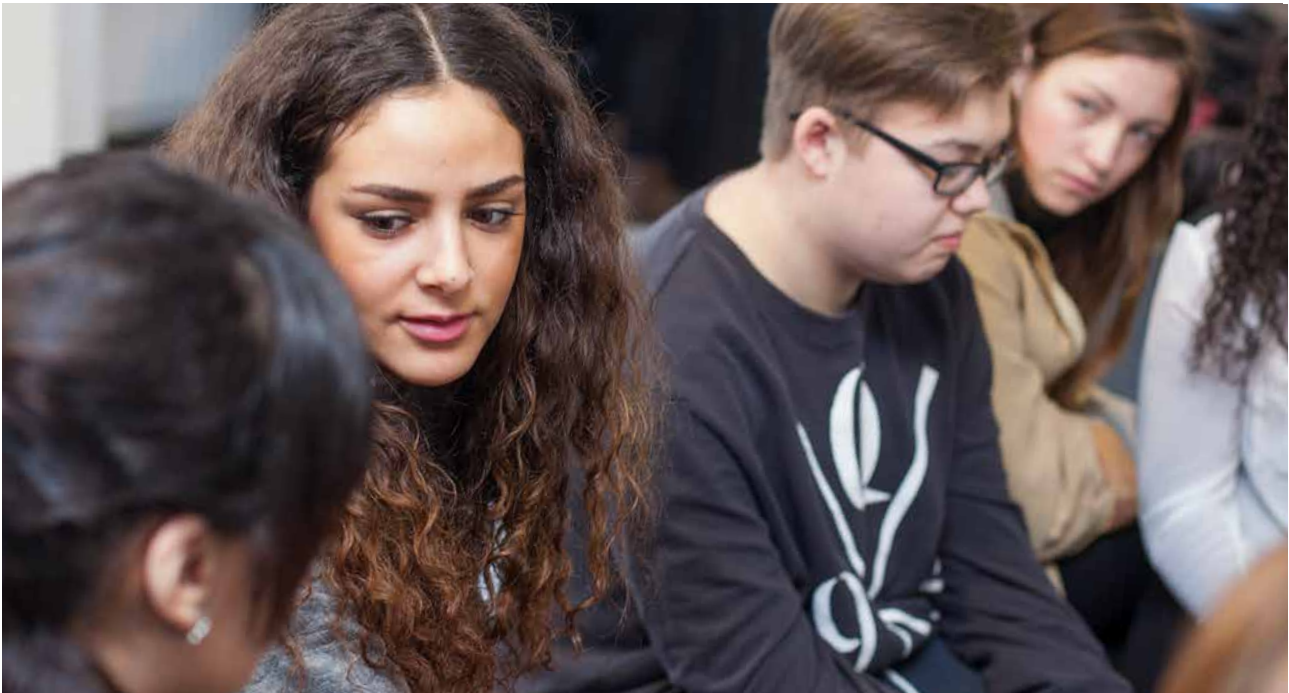
Sex & Samfunds forslag til aftaler om det trygge rum:

- Alle ved, hvad der skal ske i undervisningen.
- Man deltager, men har mulighed for at sige fra.
- Deltagere og undervisere taler ikke privat eller meget personligt om sig selv eller andre.
- Der er respekt for forskelligheder.
- Homo- og transfobi og andre diskriminerende kommentarer accepteres ikke.

Hvis man har lyst til at gå mere i dybden med, hvordan man skaber et trygt rum, kan man gennemføre aktiviteten "Et trygt rum i undervisningen", inden man går i gang med at arbejde med flirt, normer og grænser.

12. Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017.

Reaktioner i undervisningen

Når I planlægger forløbet, er det ligeledes en god idé at overveje – og hvis man er flere undervisere at lave en indbyrdes aftale om – hvordan I vil gribe forskellige reaktioner fra eleverne og situationer i klassen an:

- Hvordan vil I håndtere en situation, hvor en elev deler egne personlige erfaringer med et svært emne i gruppen?
- Hvad vil I gøre, hvis en elev bliver følelsesmæssigt berørt?
- Hvilke muligheder er der eksempelvis for at gå fra med en elev, hvis en elev bliver ked af det eller oprevet?
- Hvordan sikrer I, at I har tid til at tale med en elev, hvis en elev henvender sig til jer lige efter et modul, og hvordan kan I støtte denne elev i at få den fornødne hjælp?
- Hvordan vil I forklare en elev, hvad der sker, når han eller hun fortæller en voksen om personlige erfaringer med vold eller seksuelle overgreb?
- Er der brug for at lave aftaler med eller informere særlige ressourcepersoner såsom studievejleder, elevcoach eller uddannelsens tilknyttede psykolog forud for forløbet?

Underretningspligt

Alle voksne er som borgere forpligtede til at underrette de sociale myndigheder, hvis de har mistanke eller er vidende om, at et barn eller en ung under 18 år mistrives. Som fagperson har man en skærpet underretningspligt. Det betyder, at fagpersoner er særlig forpligtede til at følge kommunens underretningsprocedure, hvis man får kendskab

til eller har en formodning om, at et barn eller en ung bliver eller har været udsat for vold eller seksuelle overgreb eller har behov for særlig støtte. I skolerégi foretager man som oftest en underretning i samarbejde med skolens ledelse, men underretningspligten er altid personlig.

Efter en underretning er det de sociale myndigheders ansvar og pligt at vurdere, hvad der videre skal ske. De skal også sende en kvittering til den, der har sendt underretningen. Fagpersoner har mulighed for at få at vide, hvorvidt underretningen har ført til, at der er blevet iværksat en undersøgelse eller foranstaltninger. Hvis man oplever, at kommunen ikke handler tilstrækkelig hurtigt eller relevant på ens underretning, kan man også underrette Ankestyrelsen.

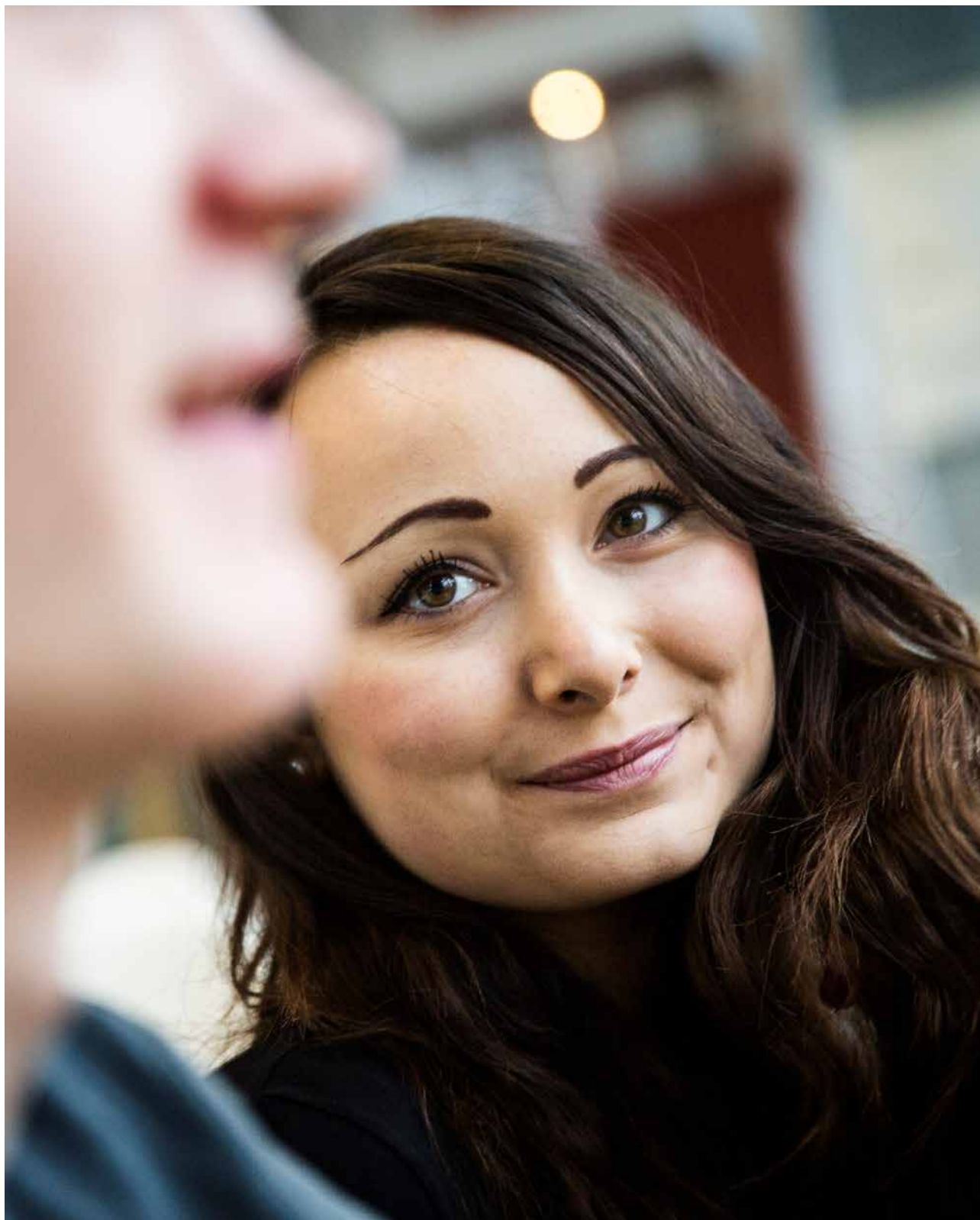
Hvis man som underviser møder elever, der har oplevelser med seksuelle overgreb, eller man kommer i tvivl i nogle konkrete tilfælde, kan man altid rette henvendelse til kommunens underretningsenhed.

Rådgivning og vejledning om seksuelle overgreb

- Center for voldtægtsofre: www.voldtægt.dk
- Offerrådgivningen: www.offerraadgivning.dk
- Sexlinien for Unge: www.sexlinien.dk
- Forebyg seksuelle overgreb mod mennesker med handicap: www.forebygovergreb.dk

KAPITEL 1:

Flirt og normer

Hvad er god flirt?

BRAINSTORM OG FILM

Læringsmål

- At eleverne reflekterer over de faktorer, der gør en flirt til en god oplevelse, og hvad der spiller ind, når en flirt bliver en dårlig oplevelse.
- At eleverne reflekterer over begrebet flirt/at flirte.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Normer, grænser, relationer

Tid:

40-45 minutter

Beskrivelse

1. Underviseren præsenterer for eleverne, at aktiviteten handler om flirt og skriver på tavlen: "Hvordan flirter man?". Eleverne taler to og to et par minutter om, hvordan man flirter. Derefter samler underviseren op i plenum og skriver stikord på tavlen. Underviseren spørger ind til elevernes udsagn og beder dem konkretisere, for eksempel: "Når du siger, at man kan flirte med øjnene, hvad er det så man gør?" eller "Du siger, at der skal være god kemi. Hvad vil det egentlig sige at have god kemi?"

TIPS TIL LÆREREN

Forklar uden at vise

Ofte vil eleverne have lyst til at demonstrere de forskellige elementer i flirt ved at vise dem. Hvis man i stedet beder dem forklare det, bliver de nødt til at dissekere og sætte ord på de forskellige elementer og bliver mere bevidste om, hvad det egentlig er, de gør. Samtidigt understøtter man et trygt rum for undervisningen ved, at der ikke er nogen, der kommer til at føle sig udstillet.

2. Læreren skriver nu på tavlen – gerne med en anden farve: "Hvad er dårlig flirt?". Igen taler eleverne med en makker i et par minutter om spørgsmålet. Når eleverne har talt parvis et par minutter, samler man op i plenum og skriver alle de ting, som de har talt om op på tavlen. Læreren spørger ind undervejs og beder elevernes konkretisere deres synspunkter. For eksempel "Du siger, at en dårlig flirt er, når der er misforståelser. Kan du komme med et eksempel på, hvad man kan misforstå?"

13. *Unge opfattelser af køn, krop og seksualitet*, VIVE, 2018; Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex, Antropologerne, 2017.

TIPS TIL LÆREREN

Udfordre normer om afvisning, pres og alkohol

Unge kan i situationer med flirt og scoring opleve at føle sig presset eller presse andre, og i nogle ungdomsmiljøer kan der være unge, der reagerer negativt eller aggressivt på en afvisning. Det er vigtigt at udfordre disse typer synspunkter i undervisningen og tale om alternative måder at handle på.¹³

3. Underviseren samler op på, hvad der kendetegner henholdsvis god og dårlig flirt og spørger ind til, hvad man kan gøre både individuelt og i vennegruppen for at sikre, at flirt ikke ender i dårlige oplevelser eller grænseoverskridelser. I samtalen kan der tages udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad er formålet med at flirte? Kan der være forskellige formål (flirte for at score, flirte fordi det er sjovt, flirte fordi det er bekræftende osv.)?
- Er man altid to om at flirte?
- Kan man flirte uden, at man har lyst til at score?
- Kan man flirte med en kæreste?
- Hvad kan man gøre for at undgå, at en flirt bliver dårlig?
- Er der nogle situationer, hvor der er en større risiko for at flirt bliver dårlig?
- Hvilken rolle kan vennerne spille i forhold til flirt? Hvordan kan de være en hjælper/modstander i forskellige situationer?

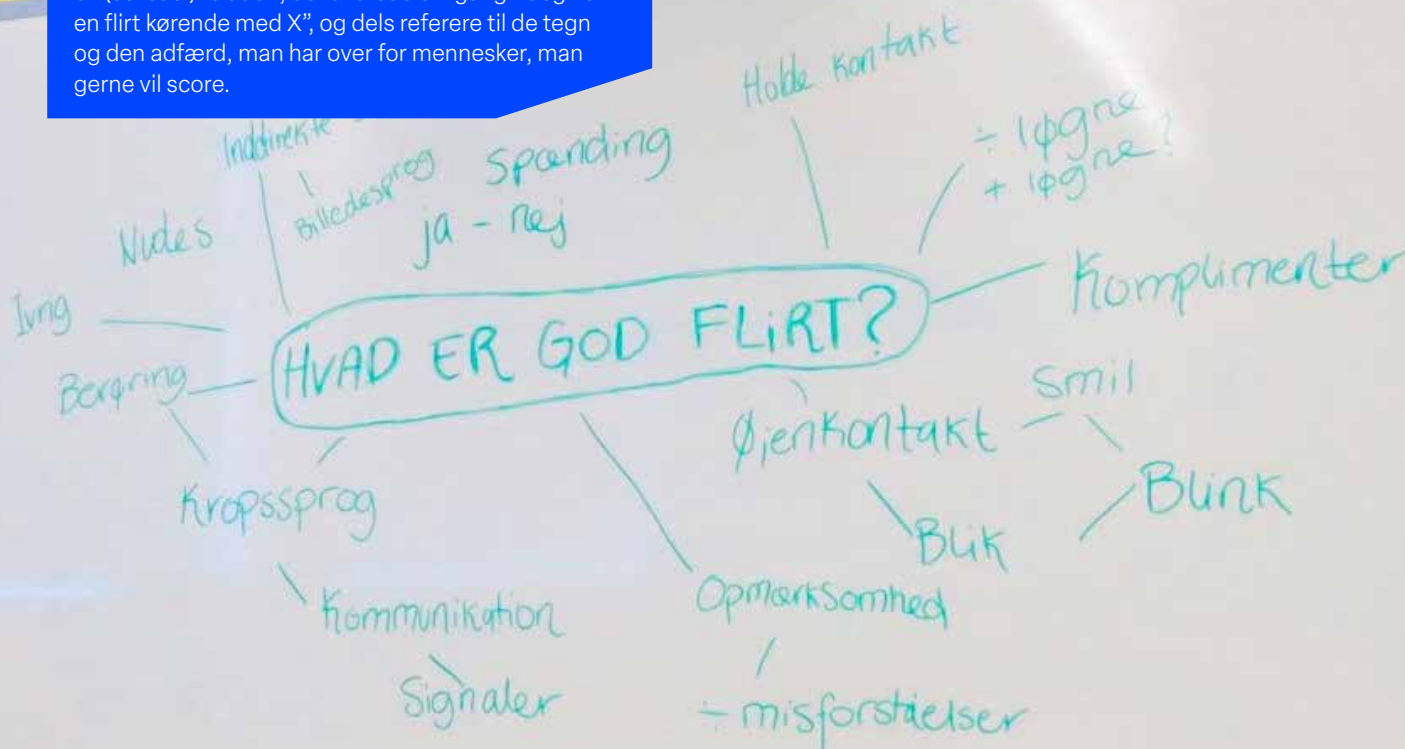
4. Til sidst ser man filmen "[Flirt, fest og alkohol](#)", der handler om, hvordan fester og alkohol kan påvirke unge i situationer med flirt og scoring. Underviseren beder eleverne holde øje med, om de unge i filmen nævner noget, som endnu ikke er blevet nævnt. Efter filmen samles op på, hvordan festsituationen og alkohol kan påvirke flirt og scoring. Der tages udgangspunkt i disse spørgsmål:

- Hvilke fordele og ulemper nævner de unge i filmen ved at flirte og score, når man er påvirket af alkohol?
- Hvad gør alkohol ved evnen til at mærke sine egne og aflæse andres grænser?
- Hvad kan man gøre for at hjælpe hinanden med ikke at overskride/få overskredet grænser, når man fester og er fuld?

Unge om begrebet flirt

Flirt er et udbredt begreb blandt unge og anvendes i deres dagligdagssprog om det at skabe kontakt med og være seksuelt interesseret i andre. Unge bruger begrebet flirt på flere måder. Flirt kan dels referere til en (seksuel) relation, der allerede er i gang. "Jeg har en flirt kørende med X", og dels referere til de tegn og den adfærd, man har over for mennesker, man gerne vil score.

Flirt, normer og grænser

AKTIV VURDERINGSØVELSE

Læringsmål

- Eleverne kan tage aktivt stilling til egne holdninger til grænser, følelser, sex og relationer.
- Eleverne kan diskutere og perspektivere egne og andres holdninger til grænser, følelser, sex og relationer.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Normer, grænser, relationer

Tid:

20-30 minutter

Materialer:

Arbejdsark med udsagn

Beskrivelse

1. Forklar eleverne, at det nu skal handle om relationer, flirt og grænser. Tal fx om, at det somme tider kan være svært at mærke, hvor ens egen og andres personlige grænser går til, og hvordan man giver udtryk for det, man har lyst til og ikke lyst til.

Fortæl eleverne, at de nu skal tage stilling til, hvorvidt de er enige eller uenige i nogle forskellige udsagn, der handler om relationer og grænser.

2. Lav to stationer på gulvet, hvor den ene kaldes "helt enig", og den anden kaldes "helt uenig". Mellem stationerne er der en usynlig linje, som indikerer et spektrum mellem de to stationer. Der kan laves en ekstra station, som er uden for linjen og kaldes "ved ikke".

3 Læs nu udsagnene fra arbejdsarket op. Du kan også udvælge nogle, der kommer bredt omkring emnerne. Efter hver oplæsning skal eleverne placere sig på linjen, alt efter hvor enig eller uenige de er.

Bed undervejs eleverne om at dele deres mening med den, de står nærmest. Du kan også lade eleverne ytre sig og diskutere i plenum. Spørg ind til deres holdninger undervejs og bed dem uddybe eller forklare, hvordan man kunne gøre i virkeligheden. Hvis I vil igennem mange udsagn, kan du med fordel læse to eller tre om samme emne op, og først derefter lade eleverne tale med hinanden.

4. Saml til sidst op i plenum. Du kan fx spørge eleverne, om der var nogle udsagn, som mange var enige eller uenige i, som overraskede dem. Du kan også spørge, om der var nogle udsagn, som var svære at tage stilling til, og i så fald hvorfor.

Udsagn til øvelsen

- At flirte er en vigtig del af livet
- Mange unge oplever at føle sig pressede over at skulle have en kæreste
- Mange unge føler sig pressede over at skulle mærke forelskelse
- Mange unge føler sig pressede over at skulle have sex
- Mange unge er påvirket af vennernes forventninger til for eksempel at score og have sex
- Man flirter anderledes online end man gør ansigt til ansigt
- Mange unge synes, det er nemmere at flirte online end ansigt til ansigt
- Man må gerne flirte med andre, selv om man har en kæreste
- Mange unge kan ikke gennemskue, når nogen flirter med dem
- Mange unge har svært ved at flirte med andre eller vise deres interesse i andre
- Mange unge synes, det er akavet at spørge om lov til at kysse eller røre en, de godt kan lide
- Man må flirte med alle personer, man har lyst til
- Der er mange normer for, hvordan man flirter på den rigtige måde
- Medier og popkultur påvirker den måde, vi flirter på
- Det er nemmere at flirte, når man har drukket alkohol
- Det er nemmere at flirte med en fremmed
- At flirte leder altid til sex
- Mange unge kan have svært ved at mærke egne grænser
- Mange unge kan have svært ved at mærke andres grænser
- Mange unge kan have svært ved udtrykke deres grænser overfor andre
- Mange unge synes, det er nemmere at udtrykke deres grænser med kropssprog end med ord
- Mange unge synes, det er svært at afvise en, de kender
- Mange unge synes grænser i et one-night-stand kan være svært
- Mange unge synes grænser i et parforhold kan være svært
- Det kan være svært at mærke egne grænser, når man har drukket alkohol
- Det kan være svært at mærke andres grænser, når man har drukket alkohol

Fra interesse til scoring

SCRIPTØVELSE

Læringsmål

- At eleverne reflekterer over, hvilke handlinger og kommunikation man kan benytte, når man skal aflæse, om den man flirter med, også er interesseret og giver samtykke.

- At eleverne diskuterer og reflekterer over det teoretiske begreb seksuelle scripts.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Normer, sex, relationer

Tid:

30-45 minutter

Materialer:

Arbejdsark med handlingskort til hver gruppe.

Beskrivelse

1. Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med de normer, holdninger og handlinger, der har betydning for unge, når de møder hinanden og bliver interesseret i hinanden. Underviseren forklarer eleverne, at formålet med øvelsen er at undersøge det seksuelle script – og dermed de normer, holdninger og handlinger – som man kan være tilbøjelig til at følge, når man flirter og scorer.

2. Underviseren inddeler eleverne i grupper på 3-4 personer, og hver gruppe får et sæt kort (Arbejdsark 1). På hvert kort står der en handling, for eksempel "kys", "skrive med hinanden" eller "sex". Der er også nogle tomme kort. Gruppens opgave er at kigge sammen på kortene og lægge dem i en rækkefølge, som de synes viser, hvordan man kan gå fra "interesse" til "scoring".

Der er mange måder at løse opgaven på. Nogle vil bruge film eller andre populærkulturelle referencer til at lave den "rigtige" rækkefølge, og andre vil se det som et forløb, der sker til en fest, og så videre. Begge dele kan skabe gode dialoger om, hvad normer, forventninger og stereotyper betyder for unges måde at forstå og handle i situationer med flirt, scoring og sex. Undervejs må eleverne gerne tage kort fra, hvis de ikke synes, de hører til i forløbet. De må også ændre ordlyden på handlingerne, hvis de synes, det hedder noget andet, end det der står, og de må også supplere med handlinger, som de synes mangler på de tomme kort.

TIPS TIL LÆREREN

Seksuelle scripts – den "rigtige vej" til sex

I sociologien og sexologien taler man om seksuelle scripts, der beskriver, de opfattelser og handlemønstre mennesker er tilbøjelige til at følge i deres seksuelle liv. Der er således indlejret en opfattelse af den "rigtige" måde at score på, hvor der er nogle bestemte skridt, man skal følge i en bestemt rækkefølge. Man taler om, at unge har en fælles forståelse eller et script (manuskript) for, hvordan man bevæger sig fra at vise interesse, til man indgår i en relation eller har sex.

Hvis man ikke selv har så mange erfaringer, kan det seksuelle script være påvirket af, hvad man hører hos kammeraterne og det, man ser i for eksempel film, musikvideoer og porno samt på sociale medier. Det kan medføre forudbestemte opfattelser af, at seksuelle relationer udvikler sig på en bestemt måde, for eksempel i forhold til at man ikke kan sige nej, når man først har indledt sig på et bestemt trin i en seksuel relation.

Som en del af opgaven kan man lade eleverne researche på det seksuelle script som teoretisk begreb, som det er beskrevet hos sociologerne William Simon og John Gagnon. Sociologerne Anthony Giddens, Zygmunt Bauman og Michel Foucault skriver også eksplicit om seksualitet i det senmoderne samfund.

3. Når grupperne har lavet deres rækkefølge, faciliterer underviseren en dialog i plenum om gruppernes rækkefølger og scripts. Underviseren spørger også til, om nogle af kortene er sorteret fra, eller nye er kommet til og hvorfor.

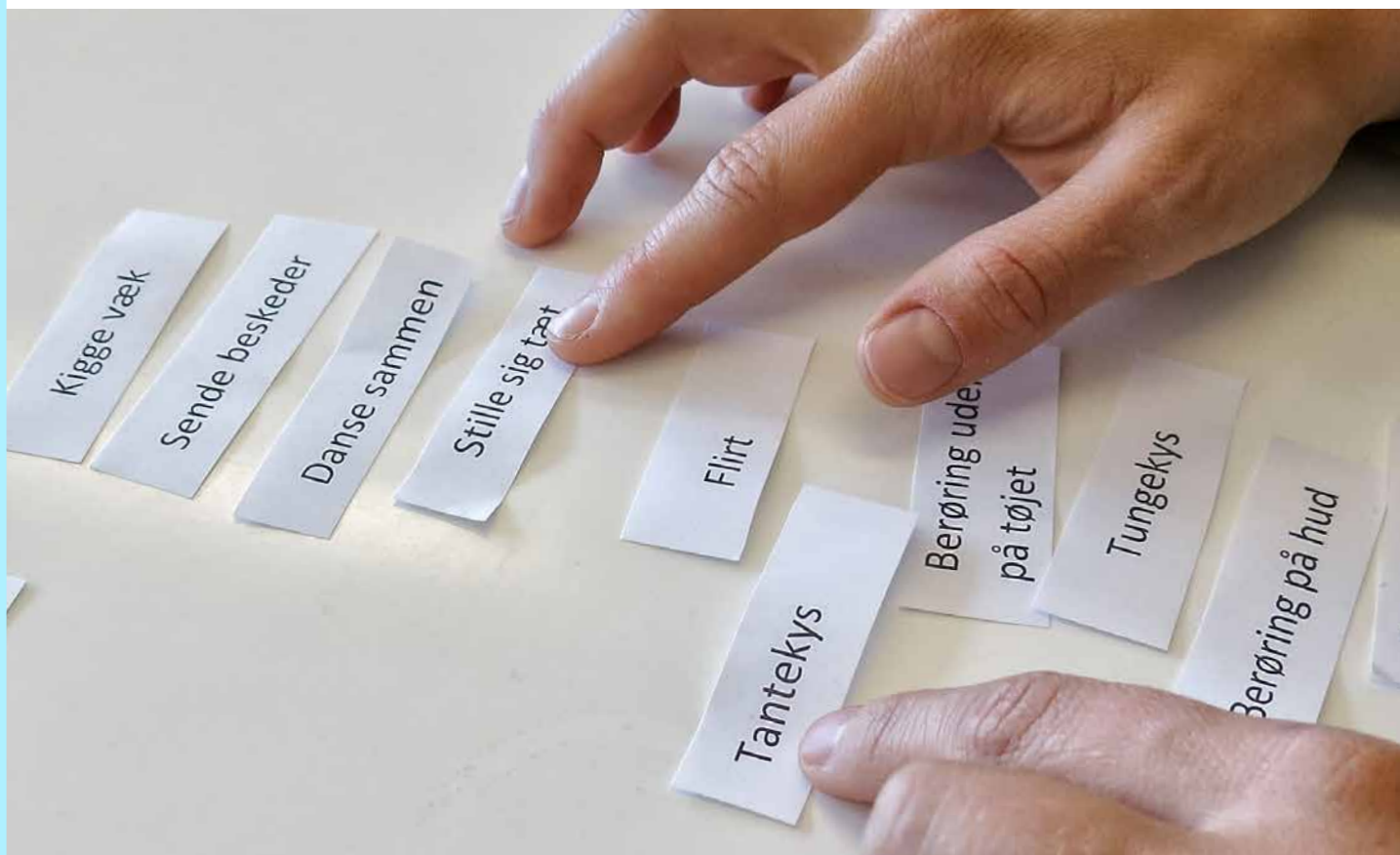
Spørgsmål til dialogen:

- Hvorfor har I valgt det første kort som det første, og det sidste kort som det sidste?
- Hvad er forskelle og ligheder mellem jeres rækkefølger/ scripts?
- Passer jeres rækkefølge på en bestemt person? For eksempel en ung/voksen, en pige/dreng/transkønnet, en heteroseksuel, biseksuel eller homoseksuel, en person med ingen/mange seksuelle erfaringer?
- Hvem bestemmer, hvordan seksuelle scripts er?
- Har de seksuelle scripts altid set ud på samme måde?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved seksuelle scripts?
- Hvem kan ændre på seksuelle scripts?
- Hvordan kan man mærke, om den anden person har lyst til og giver samtykke til at gå fra et trin til et andet?
- Hvad kan man gøre, hvis man er i tvivl om signalerne fra den anden person?
- Hvad kan man gøre for at give udtryk for, at man enten ikke har lyst til/har lyst til at gå fra et trin til et andet?

TIPS TIL LÆREREN

Ekstra kort

Tre kort skal være uden tekst, da man selv kan skrive kategorier, man synes, der mangler.

Kort

Snakke sammen	Stille sig tæt på hinanden
Smil	Danse sammen
Røre ved hinanden uden på tøjet	Tungekys
Sende nudes	Røre ved hinandens hud
Kigge væk	Sex
Blinke	Følge hinanden på sociale medier
Skrive med hinanden	
Like billeder af hinanden	
Øjenkontakt	

KAPITEL 2:

Grænser og samtykke

Samtykke i hverdagen

GRUPPEARBEJDE

Læringsmål

- Eleverne kender til samtykkeloven og kan forklare, hvad samtykke er.
- Eleverne kan komme på forskellige måder, man kan give og få samtykke i ikke-seksuelle situationer.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Sex, grænser, relationer

Tid:

45 minutter

Materialer:

Arbejdsark med cases

Beskrivelse

1. Fortæl eleverne at I nu skal lave en øvelse om samtykke. Spørg om eleverne ved, hvad samtykke betyder, og brug et par minutter på at få deres bud. Læs eller vis efterfølgende boksen "Hvad er samtykke?"

Fortæl at Danmark i 2021 fik en samtykkelov, som betyder, at man fremover i sager om voldtægt lægger vægt på, om offeret gav samtykke, i stedet for, som hidtil, om offeret gjorde modstand. Mange oplever nemlig at "fryse" (stivne) under en voldtægt. Loven er en måde at flytte ansvaret for ikke at blive voldtaget, fra offeret, til at alle involverede skal give samtykke.

Der har været meget debat om loven, bl.a. om hvordan man i praksis kan give og sikre sig samtykke, så samtykke bliver en selvfølgelig og dejlig del af at have sex med andre. Derfor er det vigtigt at tale om, hvad samtykke er, og hvordan man kan tale om samtykke med hinanden.

Nogle tror, at samtykke er meget besværligt, og at samtykkeloven betyder, at man skal underskrive en kontrakt, inden man har sex. Men faktisk er samtykke allerede en del af vores hverdag i mange forskellige situationer, fx når vi giver tilladelse til, at en hjemmeside må bruge cookies, eller når vi spørger, om vi må få en bid af en vens kage. Øvelsen her handler om at få øje på, hvordan vi allerede bruger samtykke hver dag, og hvilken funktion samtykke har i sociale og ikke-seksuelle sammenhænge.

2. Del eleverne i grupper á 3-4 og giv hver gruppe et arbejdsark. Arbejdsarket viser forskellige hverdagssituationer om samtykke – hver gang vi får tilladelse eller afslag på noget. Eleverne skal tale sammen om, hvordan samtykke kommer til udtryk med fokus på ord, mimik og kropssprog i de forskellige situationer på arbejdsarket.

Hvad er samtykke?

Samtykke er, når man udtrykker, at man er enig, giver tilladelse eller tilslutter sig noget. Man kan fx give samtykke ved at udtrykke et ja til en flirt eller til sex, og det kan se ud på flere måder. Det kan være med ord, lyde eller med kropssprog, fx hvis man smiler og rykker tættere på den anden person. Samtykke er en måde at bekræfte, at man ønsker at deltage.

Man kan altid stoppe med at give samtykke, hvis man holder op med at have lyst til det, man har indvilget i. Man kan også godt give samtykke til én ting, men ikke til en anden. Det kan fx være samtykke til at kysse, men ikke til at have sex. Ved seksuelle overgreb oplever mange at blive passive eller at fryse i situationen, og derfor ikke kunne sige fra. Det betyder ikke, at man har givet samtykke. Derfor er det vigtigt, at man er opmærksom og tjekker ind med hinanden undervejs for at sikre, at alle er enige om og har lyst til det, der skal ske.

3. Lav afslutningsvis en fælles opsamling.

I opsamlingen er det vigtigt, at du har fokus på, hvilken funktion samtykke har for vores samvær i hverdagen, og hvordan den viden kan overføres til det seksuelle.

Du kan fx spørge:

- Havde I tænkt over, hvordan man allerede bruger samtykke i hverdagen? Hvordan føles det at tale om samtykke i en ikke-seksuel sammenhæng?
- Var det nemmest at finde på ord, mimik eller kropssprog? Hvorfor?
- Var I uenige om nogle måder at give/afslå samtykke på?
- Var der nogle måder at give/afslå samtykke, som I tænkte kunne være lidt svære at være helt sikker på? Hvordan kan man blive helt sikker på, om der er samtykke?
- Hvordan kan det være, at det i nogle sammenhænge er let at sikre sig samtykke, og ikke i andre? Er det fx lettere at sikre samtykke i ikke-seksuelle sammenhænge frem for i seksuelle?
- Hvorfor er det vigtigt at være opmærksom på samtykke, også når det ikke handler om sex?
- Hvad er forskellen på samtykke i seksuelle og ikke-seksuelle situationer?
- Hvordan tror I, at det at øve sig i samtykke generelt, kan hjælpe en i seksuelle sammenhænge?
- Hvordan kan viden om ord, mimik og kropssprog, hjælpe en med samtykke i en seksuel sammenhæng?
- Har I nogle eksempler på, hvordan man konkret kan give samtykke gennem ord, mimik og kropssprog i seksuelle sammenhænge?
- Hvilken betydning har det for måden, vi tænker om samtykke på, om der er en lov om det (fx ift. databeskyttelse og samtykkelovgivning)?

Arbejdsspørgsmål

På arbejdsarket er der fire cases, om hvordan samtykke bliver brugt i ikke-seksuelle situationer i hverdagen. Samtykke handler om at kunne bede om tilladelse til noget og acceptere svaret, uanset om det er ja eller nej. I skal skrive og tegne, hvordan personer i de fire cases håndterer samtykke ved at fokusere på ord, mimik og kropssprog. Både verbal (ord) og nonverbal (mimik og kropssprog) kommunikation er vigtige og gyldige måder at vise, om der er samtykke på.

Ord handler om det, vi siger. Fx ja, nej, måske, tjah, ok.

Mimik betyder, hvad vi viser med vores ansigt. Fx at kigge ned, at smile, at løfte øjenbrynene.

Kropssprog betyder hvad vi fortæller med kroppen.

Fx at lægge armene over brystet, at vende ryggen til, at vinke.

I bestemmer selv, om I vil bruge al tiden på én case eller tale om dem alle sammen, og I må meget gerne selv finde på flere situationer.

Case 1. I bussen

Cecilie sidder i bussen på vej hjem fra skole. En mand kommer hen og sætter sig på sædet ved siden af hende, selvom der er ledige sæder andre steder. Cecilie har ikke lyst til, at han skal sætte sig ved siden af hende. Hvordan kan Cecilie vise, at hun ikke vil have, at han sætter sig ved siden af hende?

Ord:

Mimik:

Kropssprog:

ARBEJDSARK:

Case 2. Kram

Oskar har ikke set sin ven Mohamed fysisk efter sidste lockdown og bliver mega glad, da de endelig mødes i skolen. Oskar spørger, om han må give Mohamed et kram, og det vil Mohamed gerne. Hvordan kan Mohamed vise, at han gerne vil have et kram?

Ord:

Mimik:

Kropssprog:

Case 3. Instagram

Sara har taget et rigtig godt billede af nogle venner. Hun vil gerne lægge det på Instagram og spørger i gruppechatten, om de er ok med det. To siger ok, men en har ikke lyst. Sara bliver skuffet og irriteret. Hvordan kan Sara vise, at hun accepterer afslaget?

Ord:

ARBEJDSARK:

Mimik:

Kropssprog:

Case 4. Pizza

Janus' bror har lige købt en pizza, og Janus tager et stykke uden at spørge. Broren bliver vred og siger, at det har Janus ikke fået lov til. Hvordan kan Janus vise, at han gerne vil have et stykke pizza?

Ord:

Mimik:

Kropssprog:

Ja, nej eller måske?

FILM OG REFLEKSIONER

Læringsmål

- At eleverne reflekterer over unges omgangsformer og forhandlinger i situationer med flirt og scoring.
- At unge reflekterer over sprog og empatiske handlemuligheder i forhold til at give og modtage afvisninger i seksuelle situationer.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Relationer, sex, grænser

Tid:

30-40 minutter

Materialer:

Filmen "Afvisninger" og arbejdsark med arbejdsspørgsmål.

Beskrivelse

1. Underviseren præsenterer eleverne for, at de nu skal arbejde med, hvorfor det kan være svært at afvise og blive afvist, og hvad man kan gøre for at gøre det nemmere.

2. Eleverne ser filmen "Afvisninger".

Når klassen har set filmen, opsummerer underviseren, at de unge i filmen taler om det, der kan gøre det svært at afvise en person. Underviseren faciliterer herefter i plenum en fælles brainstorm over alle de ting, der kan gøre det svært at afvise en flirt og modtage en afvisning. Man må bruge eksempler fra filmen og andre eksempler.

3. Som afslutning på dialogen om afvisninger i flirt og scoring skal eleverne i grupper på 3-5 personer arbejde med de to koncepter: "Den omsorgsfulde afvisning" og "den stilfulde måde at modtage en afvisning".

Halvdelen af grupperne arbejder i 10 minutter med at brainstorme eksempler på, hvordan man kan afvise nogen på en empatisk måde. Den anden halvdel af grupperne skal brainstorme over eksempler, hvor man kan modtage en afvisning på en stilfuld måde.

4. I plenum faciliterer underviseren en opsamling på de konkrete eksempler, grupperne er kommet frem til. Underviseren spørger ind til fordele og ulemper ved disse forslag, og eleverne reflekterer over, hvilke forhold, der kan have indflydelse på, hvordan man afviser eller modtager en afvisning, herunder hvilken rolle situationen (online/offline, fest eller hverdag, fuld eller ædru, sammen med andre eller alene) spiller for måden, man afviser eller modtager en afvisning.

Spørgsmål som kan bruges til at facilitere dialogen:

- En af de unge i filmen siger, at det kan være svært at sige ja til noget og nej til noget andet. Hvad tror I, hun mener med det? Og hvorfor kan det være svært?
- Flere af de unge i filmen siger, at de hellere vil have en klar afvisning, end at den anden ikke tør sige fra? Hvis det er rigtigt, hvorfor er det så alligevel svært at give en afvisning?
- Kan der være forskel på, hvordan man selv helst vil afvises, og hvordan man tror, andre vil afvises? Hvorfor?
- En af de unge siger, at det er nemmere at afvise en, man kender? Er I enige? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Slap nu af, jeg vil jo bare have et kys

LYDKLIP

Læringsmål

- At eleverne reflekterer over, hvilke konsekvenser grænseoverskridende handlinger kan have
- At eleverne kommer med bud på handlemuligheder for personer i en situation, hvor de oplever en grænseoverskridelse

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Grænser, sex, relationer

Tid:

40-50 minutter

Materialer:

Lydklipet "Slap nu af, jeg vil jo bare have et kys", et arbejdsark med arbejds spørgsmål til hver gruppe

Beskrivelse

1. Underviseren introducerer eleverne for, at de nu skal høre et lydclip fra Dagbladet Information, som er produceret som en del af dagbladets podcastserie "Grænseland – samtaler med mænd om sex", hvori en række heteroseksuelle mænd fortæller om deres erfaringer med flirt, sex, grænser, tvivl og ansvar.

2. Underviseren uddeler arbejdsark 1, der indeholder både nogle forståelsesspørgsmål og diskussionsspørgsmål til lydclipet.

Eleverne kan eventuelt få tid til at læse forståelsesspørgsmålene igennem, inden man hører lydclipet.

Hør lydclipet "[Slap nu af, jeg vil jo bare have et kys](#)".

3. Eleverne arbejder derefter i grupper på 3-4 personer med forståelses- og diskussionsspørgsmål. Underviseren faciliterer herefter i plenum en dialog om, hvordan man kan vise sin interesse på en positiv måde, hvor man også sikrer, at man har samtykke fra den anden. Underviseren kan også spørge ind til, hvordan andre personer kunne have handlet før, under og efter situationen. Både dem der var til stede i baren og personernes venner.

Forslag til uddybende spørgsmål:

- Kan det være svært at gribe ind i sådan en situation?
- Hvorfor, hvorfor ikke?
- Er der forskel på at gribe ind over for en ven, der overskrider andres grænser sammenlignet med en fremmed?
- Hvorfor, hvorfor ikke?

4. Eleverne skal nu i grupper på 2-4 producere deres egen korte podcast. Den skal være samme genre som Grænseland, hvor en person ser tilbage på situationen. De skal genfortælle situationen ud fra en person, der er til stede i baren og overværer situationen.

Ligesom i lydkippet skal de starte med at beskrive sig selv i situationen: "Jeg var 19 år. Jeg havde været i byen med nogle venner, og det var blevet sent". I podcasten skal desuden indgå en beskrivelse af situationen fra personens perspektiv samt en overvejelse over, hvad personen kunne have gjort.

5. Elevernes podcasts afspilles for klassen, og man drøfter i plenum, om der er handlemuligheder, som ikke er blevet nævnt.

Lars Husum, som er forfatter, fortæller i Informations podcastserie Grænseland om en situation, hvor han kyskede en pige imod hendes vilje.

Forståelsesspørgsmål

- Hvor foregår historien?
- Hvornår foregår historien?
- Hvor gammel er Lars?
- Hvad siger Lars om sig selv?
- Hvad får vi at vide om kvinden i historien?

Diskussionsspørgsmål

- Hvorfor tror I, at Lars kan huske historien, selv om den skete for mere end 20 år siden?
- Hvorfor tror I, at Lars synes, det er vigtigt at fortælle historien?
- Hvordan tror I, kvinden oplevede situationen?
- Hvilke følelser og tanker tror I, hun har i situationen?
- Hvordan tror I, hun ser tilbage på situationen i dag?
- Hvordan tror I, de andre personer i baren oplevede situationen?
- Hvad kunne de have gjort?

Podcast Grænseland

I "Grænseland – samtaler med mænd om sex" fortæller en række heteroseksuelle mænd om deres erfaringer med flirt, sex, grænser og ansvar. De taler blandt andet om situationer, hvor de har overskredet andres seksuelle grænser, og de tanker de efterfølgende har haft om det. Podcasten er udviklet, tilrettelagt og produceret af Dagbladet Information og støttet af Foreningen Roskilde Festival.

Læs mere om Grænseland [her](#).

Grænser, samtykke og viden om overgreb

RÅDGIVNINGSSØVELSE

Læringsmål

- At eleverne tilegner sig viden om seksuelle overgreb og diskuterer, hvordan denne viden kan anvendes i konkrete situationer.
- At eleverne reflekterer over, hvilke muligheder de har for at få hjælp, råd og vejledning i situationer, hvor deres egne eller andres grænser er overskredet.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Sex, grænser, relationer

Tid:

30-45 minutter

Materialer:

Arbejdsark 1 med fakta om lovgivningen, arbejdsark 2 med spørgsmål fra Sexlinien for Unge, arbejdsark 3 med arbejdsspørgsmål

Beskrivelse

1. Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med deres viden om seksuelle overgreb og anvende den i forhold til at rådgive andre unge, som er i situationer, hvor de er i tvivl om, hvorvidt de har været udsat for et overgreb.

2. Eleverne opdeles i grupper på 3-4 personer og får uddelt faktaarket om voldtægt og samtykke (arbejdsark 1). Eleverne læser faktaarket i gruppen og drøfter, og det gennemgås i plenum, hvor eleverne har mulighed for at stille spørgsmål, hvis der er noget, de ikke forstår. Underviseren kan læse mere indgående om seksuelle overgreb i introduktionen til underviseren.

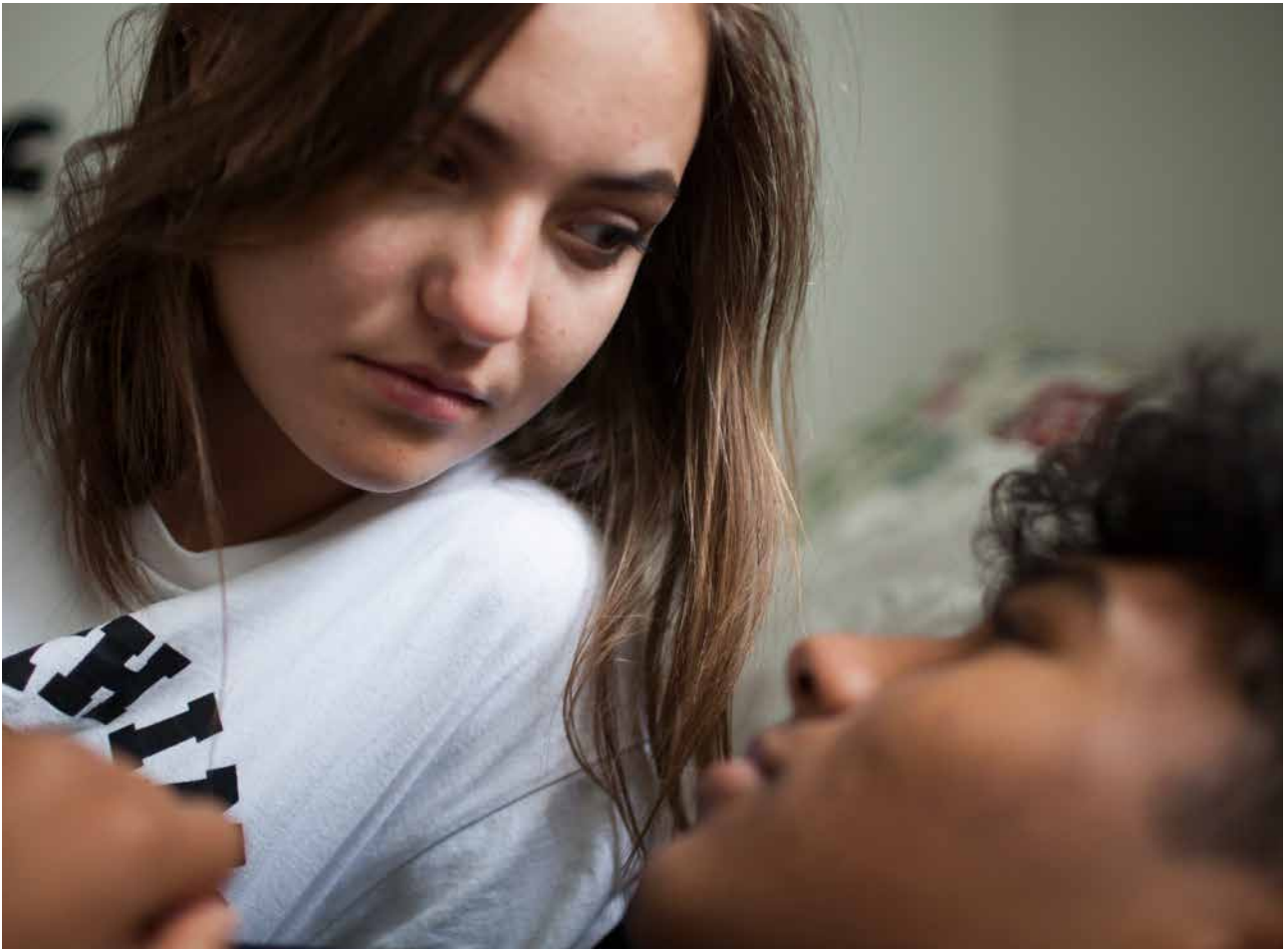
3. Underviseren uddeler nu arbejdsark 2 med spørgsmål fra Sexlinien for Unge samt arbejdsspørgsmål til grupperne og forklarer, at der er tale om spørgsmål, som unge har skrevet til brevkassen på Sexlinien.

Viden og rådgivning

- Center for voldtægtsofre: www.voldtaegt.dk/fa-hjalp/
- Offerrådgivningen: www.offerraadgivning.dk
- Politiets side om voldtægt: www.anmeldvoldtaegt.dk
- Fakta om voldtægt, Det Kriminalpræventive Råd: www.dkr.dk/vold-og-voldtaegt/fakta-om-voldtaegt

Se også lærerintroduktionen om etiske overvejelser og underretningspligt på side 10-11.

4. Grupperne skal arbejde med et eller flere spørgsmål ud fra arbejdsspørgsmålene. Grupperne kan enten selv vælge et rådgivningsspørgsmål at starte med, eller underviseren kan tildele dem et.

5. Grupperne fremlægger deres spørgsmål, overvejelser og svar i plenum. I opsamlingen er det vigtigt, at underviseren sørger for at informere om, hvor eleverne kan få hjælp og rådgivning, hvis de selv, eller nogen de kender, sidder med lignende problemstillinger.

Læs mere i forløbets underviserintroduktion på side 11.

SEXLINIEN FOR UNGE

Sexlinien for Unge er en gratis, anonym rådgivningstjeneste for de 15-25-årige, hvor de kan få svar på spørgsmål om køn, krop, seksualitet, rettigheder, grænser, følelser med mere.

TIPS TIL LÆREREN

Kønsnormer om flirt og scoring

Hvis der er elever, der bemærker, at det er kvinder, der skriver ind og har oplevet overgreb eller grænseoverskridelser, og mænd, der begår dem, kan man bruge det som anledning til en dialog om, hvilke normer for flirt og scoring, der påvirker unge. Herunder forestillinger om, at mænd skal være insisterende og aktive, og kvinder påholdende og passive. Underviseren kan også spørge ind til, om man vil opfatte situationen anderledes, hvis kønnene er byttet om.

Se forløbets indledning om normer og kønsstereotyper på side 6-7.

Fakta om voldtægt og samtykke

DEL 1

Hvad siger loven om voldtægt og samtykke?

Fra 1. januar 2021 trådte den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse (også kaldet Samtykkeloven) i kraft, som gør det strafbart at have sex med en person, der ikke samtykker. Før kunne man kun dømmes for voldtægt, hvis der var vold, trusler eller tvang involveret, eller hvis offeret havde været i en tilstand, som gjorde dem ude af stand til at modsætte sig handlingen. Med den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse handler loven i stedet om, at alle parter skal sikre sig, at der er samtykke til sex. Det betyder, at ansvaret for ikke at blive voldtaget, ikke længere er offerets, men at alle involverede har ansvar for at sikre sig, at der er samtykke.

Hvad er samtykke?

Samtykke er, når man udtrykker, at man er enig, giver tilladelse eller tilslutter sig noget. Man kan fx give samtykke ved at udtrykke et ja til en flirt eller til sex, og det kan se ud på flere måder. Det kan være med ord, lyde eller med kropssprog, fx hvis man smiler og rykker tættere på den anden person. Samtykke er en måde at bekræfte, at man ønsker at deltage. Man kan altid stoppe med at give samtykke, hvis man holder op med at have lyst til det, man har indvilget i. Man kan også godt give samtykke til én ting, men ikke til en anden. Det kan fx være samtykke til at kysse, men ikke til at have sex. Ved seksuelle overgreb oplever mange at blive passive eller at fryse i situationen, og derfor ikke kunne sige fra. Det betyder ikke, at man har givet samtykke. Derfor er det vigtigt, at man er opmærksom og tjekker ind med hinanden undervejs for at sikre, at alle er enige om og har lyst til det, der skal ske.

Spørgsmål fra sexlinien

DEL 1

Hej, Jeg er i tvivl om jeg er blevet voldtaget.

Det var en episode der skete på en festival. Jeg havde mødt fyren en gang før til noget sammenkomst og så havde vi skrevet sammen over Instagram i nogle uger indtil vi så havde aftalt at mødes på den her festival vi begge skulle på.

Vi mødes en af de første aftener og tilbringer hele aftenen sammen, vi har det virkelig godt sammen og der er god kemi. Vi ender så i en af vores telte hvor det ret hurtigt udvikler sig. Han begynder at tage sit eget tøj af med det samme. Og så tøjet af mig. Alt tøjet. Selvom jeg ikke var meget for at det hele skulle af. Men det skulle lige siges at jeg var rigtig fuld her, og det samme var han. Han begynder så lige så stille at give mig finger og vil så ret hurtigt efter have mig op og ride ham. Jeg gør det og det er okay i starten, men så kommer vi til et punkt hvor han river mig rundt og kommanderer med mig. Og jeg siger så, at han skal slappe lidt af og bliver ved med at sige at jeg ikke kender ham. Så vender han mig om og tager mig bagfra imens jeg ligger med hovedet ned i madrassen og spørger om vi ikke godt kan stoppe og at jeg gerne vil ud til de andre og feste videre. Det er som om han ikke rigtigt hører det første gang. Så siger jeg det igen og så spørger han, "vil du bare stoppe inden vi har gjort det færdigt?". Jeg siger ikke noget men tager så kondommet af ham fordi jeg ved af erfaring at det kan gøre at drengen kommer hurtigere og at vi derfor vil blive hurtigere færdig. Og han fortsætter så.

Da vi er færdige har jeg den mærkeligste fornemmelse i kroppen og da jeg sidder og stirrer ud i luften imens jeg tager mit tøj på igen så hurtigt jeg kan, spørger han om han har overskredet nogle grænser. Og jeg siger bare, "jeg kender dig ikke". Er det voldtægt?

Kvinde 21 år

Kære Sexlinien.

For over et år siden mistede jeg i en brandert min mødom til en af mine drengevenner. For mig er det vigtigt at pointere, at jeg til at starte med, havde sagt "Ja". Undervejs da vi prøvede, gjorde det meget ondt på mig, og jeg husker mig selv sige, at jeg ikke var sikker på, at jeg kunne gennemføre det, for det gjorde for ondt. Han prøvede at overtale mig, indtil jeg til sidst gik med til at prøve igen.

Dagen efter havde jeg som sådan ikke fortrudt det. Men pludselig her lang tid efter, begynder jeg at se forskellige kampagner mod voldtægt overgreb, og jeg tvivler egentlig lidt. Der står, at gerningsmanden tit er en man kender. Men jeg får bare så dårlig samvittighed, hver gang tanken om, at det kan have været et overgreb strejfer mig. For i dag er vi helt fine venner. Det er bare, at hver gang jeg fortæller historien popper det spørgsmål op inde i mit hoved. Jeg sidder tilbage med sådan en mærkelig følelse. For folk elsker historien. Det er jo en god historie, fordi det ikke er ligesom alle andre gør. Men jeg hører bare mig selv sige, at jeg synes det gør for ondt, og alligevel gjorde jeg det, fordi han overtalte mig.

Og jeg hader at stille det her spørgsmål, for jeg får ekstremt dårlig samvittighed. Men jeg har brug for at vide om det her var et overgreb. Håber I vil svare mig. Hilsen en forvirret pige.

Pige 16 år

Spørgsmål fra sexlinien

DEL 2

Vi har kun gjort det 4 gange.

Og han er den eneste som jeg har gjort det med. Vi har bare gjort det helt stille og roligt fordi jeg ikke synes det er så dejligt. Ikke endnu hvert fald. Men mens vi havde sex i lørdags, så spurgte han om jeg ville prøve at have den op i numsen. Det ville jeg ikke. Men han ville, og så holdt han mig nede og pressede den derop i. Det gjorde så ondt på mig. Meget mere ondt end almindelig sex. Og jeg begyndte at græde imens fordi jeg blev bange for ham. Det bløder stadigvæk når jeg går på toilet og tørrer mig.

Jeg er ked af det og jeg er bange for at være sammen med ham. Han har skrevet undskyld til mig, men jeg tør stadig ikke lige nu.

Der er ikke nogen der ved jeg har været i seng med ham. Og så synes jeg det er rigtig svært og fortælle nogen det, især fordi det var i numsen. Og jeg synes det lyder ulækkert. Men jeg er stadig bare så flov over det. Jeg ved slet ikke hvad jeg skal sige til min kæreste eller skrive til ham. Jeg er bare blevet så bange for at gøre ham sur.

Men kalder man det godt nok et overgreb, når vi er i forhold med hinanden?

Pige 17 år

Hej.

Kort fortalt, sidder jeg tilbage med en for nemmelse af at jeg ikke ved om en oplevelse er gået over min grænse, eller om jeg har handlet forkert.

Jeg har set en fyr fra Tinder på 26, han har brugt mange penge på at invitere mig ud og vi har skrevet en del og snakket en del. Min umiddelbare interesse var helt sikkert at tingende skulle ske langsomt. Jeg har en fortid med seksuelle overgreb som barn, og får derfor kvalme/ubehag når tingende begynder at blive for seriøse for hurtigt. Dette har jeg ikke fortalt ham fyren. Det er 2. gang vi sover sammen, og vi har lige været til et ekstremt dyrt teaterstykke (jeg nævnet dette, for jeg på en eller anden måde føler mig tvunget når nu han har brugt så mange penge). Han ligget sig bare helt pudsigt ovenpå mig, og jeg fniser men siger stadig at han skal lade være. Jeg siger at jeg "har mine grunde" til ikke at have sex og han siger at han synes det er fjollet og begynder så igen at prøve at røre ved mig. Jeg er ikke god til at sige fra... Så min fnisen og grinen har helt sikkert ikke hjulpet på hans forståelsen. Jeg får ham vendt væk, og han prøver hele tiden at overtale mig og virke irriteret. Undervejs om natten røre han ved mig, men jeg lader bare som om at jeg sover, igen siger jeg ikke ordenligt fra :-)

Alt i alt går min undren på, om det er min egen skyld når nu jeg ikke sagde konsekvent nej men fnisede? Jeg sagde dog at han ikke skulle bevæge sig ovenpå mig, og at det ikke kom til at ske. Men igen alt dette var med et smil på læben...

Mand, 22 år

Min kæreste har haft sex med mig, mens jeg sov.

Er det ikke ulovligt?

Kvinde, 18 år

Arbejdsspørgsmål

- **Hvad ville I råde den unge til at gøre?**
 - Hvad er fordelene og ulemperne ved jeres svar?
 - Hvem kan den unge søge hjælp hos?
- **Hvorfor er den unge i tvivl om, at det er et overgreb?**
- **Hvordan giver personen i dilemmaerne udtryk for samtykke/ingen samtykke enten med ord eller med kropssprog?**
- **Beskriver den unge noget, som bryder med lovgivningen?**
- **Hvis I havde mulighed for at tale med personen, hvad ville I så spørge ind til for at kunne give et bedre svar?**
- **Hvad tænker I, vi alle kan gøre for at undgå, at overgreb sker?**
 - Hvad kan man selv gøre, vennegruppen, samfundet?

Rådgivning om seksuelle overgreb og voldtægt

- Center for voldtægtsofre: www.voldtaegt.dk/fa-hjalp/
- Offerrådgivningen: www.offerraadgivning.dk
- Sexlinien for Unge: www.sexlinien.dk

KAPITEL 3:

Fællesskab og forandringer

Dagen efter

FILM OG REFLEKSIONER

Læringsmål

- At eleverne reflekterer over kønsbaserede normer og forventninger til flirt og sex
- At eleverne arbejder med løsninger på, hvordan man kan skabe inkluderende fællesskaber, hvor man kan tale om både gode og dårlige oplevelser med flirt og sex.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Relationer, grænser, normer

Tid:

30-45 minutter

Materialer:

Filmen "Mellem venner" og arbejdsark med historien "Den aften Niels fik et handjob og fortrød".

Beskrivelse

1. Underviseren introducerer eleverne til, at de nu skal undersøge de sociale og kulturelle normer og forventninger, der er til, hvordan unge begår sig i seksuelle situationer og diskutere, hvordan fællesskaber som for eksempel en klasse eller en vennegruppe kan hjælpe til, at det bliver nemmere at tale om dårlige seksuelle oplevelser.

2. Eleverne ser filmen "[Mellem venner](#)", hvor unge taler om, at det kan være svært at tale om dårlige oplevelser, for eksempel grænseoverskridelser eller afvisninger.

3. Efter filmen faciliterer underviseren en dialog om filmen i plenum. Tal for eksempel om følgende spørgsmål: I filmen siger en af de unge: "Hvis drenge har haft sex vildt mange gange, er de legender, hvis en pige har, er hun en slut".

- Hvad mener den unge med dette udsagn?
- Hvad er forskellen på "legende"/"slut"?
- Er I enige i, at der er denne forskel på, hvordan man ser på piger og drenge? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Hvad kan man gøre for at ændre denne opfattelse?

I filmen taler flere af de unge om at føle sig presset. En siger: "Det er svært at sige 'nej det har jeg ikke lyst til', når man føler pres fra omgivelserne og har noget, man skal leve op til". En anden siger: "Man kan føle sig presset til at være lige så sej som de andre"

- Hvorfor tror I, at unge kan føle sig presset til noget?
- Hvad kan man gøre for at mindske det pres?

4. Underviseren uddeler herefter arbejdsarket med historien "Den aften Niels fik et handjob og fortrød", som eleverne bruger ti minutter på at læse og tale kort med deres sidemakker om.

TIPS TIL LÆREREN

Overskredne grænser

I opgaven taler eleverne om dårlige seksuelle oplevelser eller situationer, hvor unge har fået overskredet deres grænser. De taler om, hvorfor det kan være svært at tale med vennerne om den slags oplevelser. Det er vigtigt, at de undervejs i undervisningen bliver gjort opmærksom på, at der er steder, hvor man kan få anonym rådgivning, hvis man er i tvivl om, om man for eksempel har været udsat for eller har begået et overgreb, eller har haft sex uden samtykke, men også om andre spørgsmål der vedrører køn, krop og seksualitet.

Henvis for eksempel til [Sexlinien.dk](#) – rådgivning om køn, krop og seksualitet for unge i alderen 15-25 år og til [Center for voldtægtsofre](#) som rådgiver om overgreb.

5. Underviseren faciliterer afslutningsvis en dialog om pointerne fra casen med Niels med udgangspunkt i disse spørgsmål:

I historien om Niels har han det dårligt med situationen og fortryder oplevelsen med Malene.

- Hvorfor har Niels det dårligt med situationen?
- Hvorfor sagde Niels ikke nej til Malene?
- Hvorfor kan Niels ikke fortælle sine venner, hvordan han har det?
- Hvad kunne Niels' venner have gjort i situationen for at gøre det lettere for ham at tale om det?
- Tror I, det generelt kan være svært for unge at tale om dårlige seksuelle oplevelser? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Hvorfor taler Niels ikke med Malene om situationen?
- Tror I, det generelt kan være svært for unge at tale med en person om en dårlig, seksuel oplevelse, man har haft med hinanden? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Ville man opfatte situationen anderledes, hvis kønnet var byttet om?
- Hvad kunne gøre det nemmere at tale om dårlige, seksuelle oplevelser?

TIPS TIL LÆREREN

Venner og kammerater kan gøre en forskel

Det er vigtigt, at unges sociale relationer inddrages aktivt i dialogen som nogle, der har handlemuligheder i forhold til at forebygge seksuelle overgreb. Venner, kammerater, kæresten og andre 'bystandere' har mulighed for at hjælpe, gribe ind og tale med unge i de situationer, hvor de oplever seksuelle grænseoverskridelser eller overgreb. Blandt teenagere, der bliver udsat for seksuelle overgreb, er der 26 %, der ikke har fortalt om det til nogen. Men dem, der fortæller det til, er oftest vennerne (47 %), kæresten (29 %), en bekendt (10 %), familien (30 %) eller læge, sygeplejerske eller lignende sundhedspersonale (11 %).¹⁴

¹⁴. *Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter*, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017.

Den aften Niels fik et handjob og fortrød

”Hold kæft det var en ups’er at lave Malene!” De fem drenge sidder og hænger over det lille bjerg af sammenkrøllede stykker papir, der for en halv time siden udgjorde indpakningen af deres McDonalds menu.

Nu sidder de og suger om kap for at få de sidste dråber Cola til at trodse tyngdekraften, mens de snakker om Malene, der havde givet Niels et handjob til festen i går: ”Du var bare så liderlig!” siger Kasper.

Niels griner og tager sig til hovedet: ”Hvad fanden skulle jeg gøre? Jeg var helt væk, og hun ville jo bare ha’ mig!”. Drengene bryder ud i latter.

Da Niels kommer hjem sparker han skoene af i entréen, smider jakken på bryggersbordet og skynder sig gennem køkkenet, ned gennem gangen. Han når lige at høre sin mor råbe ude fra køkkenet: ”Hvordan var festen i går?”, inden han smækker døren til sit værelse og smider sig på sengen. Han har ondt i maven.

Da han lukker øjnene, vælter tankerne ind fra alle sider: Hvad mon Malene tænker om det i dag? Synes hun, jeg var god nok? Bemærkede hun, at jeg ikke kunne få den op at stå med det samme? Hvad siger hun til sine veninder? Tror hun nu, vi er kæresten? Fuck... Malene er to år ældre end Niels og gik ud af 10. klasse for to år siden. Niels ved, at hun har mere erfaring end ham. Det kunne han især mærke på de øjne, hun havde sendt ham fra den anden ende af rummet, og den konsekvente måde hun havde knuppet hans bukser op på. Det var første gang Niels havde prøvet at være sammen med en pige på den måde

Det føles så underligt, for han havde haft rigtig meget lyst til at være sammen med hende, da de stod der ude på toilettet klokken 1 om natten. Men nu hvor de værste tømmermænd har lagt sig, kan han mærke hvor flov og sur, han bliver på sig selv. Han ved ikke helt hvorfor.

Han tænker på, hvordan hans venner plejer at prale, når de har fået et handjob, blowjob eller måske endda har bollet en pige. De ligger aldrig på deres seng og har det dårligt bagefter. Hvad er der galt med mig? – tænker Niels.

Han har lyst til at skrive til Malene, at han ikke kunne lide det, de gjorde i går. Men hvilken douche bag ville han så ikke være? Det ville både være ydmygende for både ham og hende... I stedet slukker han lyset på kontakten ved siden af sin seng, ruller sig om på siden og falder i søvn.¹⁵

¹⁵ Casen er hentet fra *Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex*, Antropologerne, 2017.

Hvordan forebygger vi seksuelle overgreb blandt unge?

AFSLUTTENDE UNDERSØGELSE

Læringsmål

- At eleverne tilegner sig viden om overgreb i nære relationer.
- At eleverne arbejder med at kvalificere løsninger på, hvordan man kan forebygge seksuelle overgreb i nære relationer.

Fag og emner:

Samfundsfag (C-, B- og A-niveau)

Temaer:

Sex, grænser, relationer

Tid:

90-180 minutter

Materialer:

Arbejdsark 1 med fakta om voldtægt og samtykke og arbejdsark 2 med opgaven.

Beskrivelse

1. Underviseren introducerer eleverne til, at de nu skal arbejde med et projekt om, hvordan man kan forebygge seksuelle overgreb blandt unge i nære relationer.

2. Underviseren uddeler arbejdsark 1, der indeholder fakta om voldtægt og overgreb og inspiration til, hvor man kan finde mere relevant viden om forskning og undersøgelser og arbejdsark 2, som indeholder opgaveformuleringen.

3. Grupperne arbejder nu med at indsamle viden om seksuelle overgreb blandt unge, og de diskuterer, hvad de mener, man kan gøre for at mindske antallet af seksuelle grænseoverskridelser blandt unge i nære relationer.

4. Hver gruppe laver en præsentation for klassen. Læreren kan vælge en præsentationsform, for eksempel en podcast eller eleverne kan vælge selv.

TIPS TIL LÆREREN

Skriftlig opgave

Denne opgave kan også fungere som en skriftlig aflevering i samfundsfag.

Fakta om voldtægt og samtykke

DEL 1

Forskningen viser:

- At 29 % af dem, som har været udsat for voldtægt eller voldtægtsforsøg, var 18 år eller yngre, da det skete og 62 % af dem var 24 år eller yngre.
- At de fleste overgreb sker blandt unge, der kender hinanden fx venner, kærester, bekendte m.m.
- At tre fjerdele af overgreb finder sted i en privat bolig og tit i forbindelse med en fest, bytur eller anden indtag af alkohol.
- At mange unge oplever udfordringer med at udtrykke og især spørge om samtykke til sex.
- At nogle unge synes, alkohol kan gøre det nemmere at spørge om og udtrykke samtykke, men flere oplever også, at alkohol gør det sværere at afgøre, om der er samtykke til sex.
- At flere unge oplever, at det er svært at vide, om der er samtykke ved at aflæse nonverbale signaler (kropssprog, ansigtsudtryk, lyde m.m.), men det er samtidigt sådan, de fleste viser deres samtykke.
- At flere unge tror, at andre jævnaldrende ikke synes, at samtykke er lige så vigtigt, som de selv synes, at det er.
- At omkring en ud af tre personer føler sig enten ikke tilstrækkeligt oplyst om, hvad samtykke til sex betyder, eller de er usikre herpå.
- At det kun ca. hver femte, der har været udsat for voldtægt eller voldtægtsforsøg, hvor det er anmeldt til politiet.
- At en af grundene til, at nogle vælger ikke at anmelder det, er, at de ikke er sikre på, at det, de har været udsat for, er ulovligt.

Kilder:

"Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2022, Justitsministeriets forskningskontor, Det Kriminalpræventive Råd og Rigspolitiet i samarbejde med Københavns Universitet, 2023

Stereotype forestillinger om voldtægt og holdning til samtykke, Epinion for Det Kriminalpræventive Råd, 2023.

Fakta om voldtægt og samtykke

DEL 2

Hvad siger loven om voldtægt og samtykke?

Fra 1. januar 2021 trådte den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse (også kaldet Samtykkeloven) i kraft, som gør det strafbart at have sex med en person, der ikke samtykker. Før kunne man kun dømmes for voldtægt, hvis der var vold, trusler eller tvang involveret, eller hvis offeret havde været i en tilstand, som gjorde dem ude af stand til at modsætte sig handlingen. Med den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse handler loven i stedet om, at alle parter skal sikre sig, at der er samtykke til sex. Det betyder, at ansvaret for ikke at blive voldtaget, ikke længere er offerets, men at alle involverede har ansvar for at sikre sig, at der er samtykke.

Hvad er samtykke?

Samtykke er, når man udtrykker, at man er enig, giver tilladelse eller tilslutter sig noget. Man kan fx give samtykke ved at udtrykke et ja til en flirt eller til sex, og det kan se ud på flere måder. Det kan være med ord, lyde eller med kropssprog, fx hvis man smiler og rykker tættere på den anden person. Samtykke er en måde at bekræfte, at man ønsker at deltage. Man kan altid stoppe med at give samtykke, hvis man holder op med at have lyst til det, man har indvilget i. Man kan også godt give samtykke til én ting, men ikke til en anden. Det kan fx være samtykke til at kysse, men ikke til at have sex. Ved seksuelle overgreb oplever mange at blive passive eller at fryse i situationen, og derfor ikke kunne sige fra. Det betyder ikke, at man har givet samtykke. Derfor er det vigtigt, at man er opmærksom og tjekker ind med hinanden undervejs for at sikre, at alle er enige om og har lyst til det, der skal ske.

Viden om seksuelle grænseoverskridelser og overgreb – kvantitative og kvalitative undersøgelser

- *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2022*, Det Kriminalpræventive Råd m.fl. 2023.
- *Stereotype forestillinger om voldtægt og holdning til samtykke*, Epinion for Det Kriminalpræventive Råd, 2023.
- *Unge stereotype holdninger til voldtægt*, Mastrigt og Hartmann, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, 2021.
- *Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter*, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for Det Kriminalpræventive Råd, 2017.
- *Samtykke – viden om det unge gør, oplever og påvirkes af på vejen til sex*, Antropologerne, 2017.

Podcast:

- Forebyg forbrydelsen af Det Kriminalpræventive Råd med afsnittet "Det vanskelige samtykke" og afsnittet "Voldtægtsmyter blandt unge"

Relevante hjemmesider:

- Det Kriminalpræventive Råd: www.dkr.dk/vold-og-voldtaegt/fakta-om-voldtaegt/
- Politiets hjemmeside om voldtægt: www.anmeldvoldtaegt.dk/

Opgave

1. Identificér et problem

I har nu arbejdet med de normer, idealer og forventninger, der knytter sig til unges intime og seksuelle forhold. I har også arbejdet med grænser og afvisning, og hvorfor det kan være svært at give og modtage afvisninger. I har diskuteret og kommet med forslag til, hvordan man i vennegruppen eller andre sociale fællesskaber kan være med til at skabe en kultur, hvor man kan tale åbent om både positive og negative oplevelser.

I skal nu se på faktaarket om voldtægt og samtykke. I skal vælge et problem, som I vil arbejde med. Formuler problemet som et spørgsmål, der ikke kan besvares med ja eller nej.

Altså:

- ~~Er de fleste af dem, der bliver udsat for seksuelle overgreb, teenagere?~~
- Hvorfor er de fleste af dem, der bliver udsat for seksuelle overgreb teenagere?

2. Giv et bud på årsagen

Brug den viden og de overvejelser, I har gjort igennem forløbet til at komme med argumenterede bud på, hvorfor der er dette problem.

3. Forslag til handlemuligheder

Kom med konkrete forslag til, hvad der kunne løse problemet. Prøv at lade være med at vælge de nemme svar som for eksempel mange overgreb sker i forbindelse med fester, så unge skal bare lade være med at gå til fester. Tænk i stedet over, hvordan man kan hjælpe unge med at have et sjovt ungdomsliv med fest, flirt og sex, uden at det ender i grænseoverskridelser eller overgreb.

I kan både tænke over, hvad man kan gøre i vennegruppen, i klassen, på skolen, i familien og kom gerne med konkrete forslag, der kan bidrage til, at jeres klasse bliver et trygt sted, hvor man respekterer andres grænser og kan tale om ting, der er svære.

4. Præsentation

I skal nu præsentere både problem, årsag og handlemuligheder for klassen.

Det
Kriminalpræventive
Råd

Sex, normer og grænser

Gymnasier (STX, HHX, HTX, HF)